

ADLİ BELGE İNCELEMELERİNDE BİLİNMEYENLER, ÖRNEKLERLE YAZI VE İMZA ANALİZİ İLE ISLAK İMZA KAVRAMI

İsmail BİRİNCİOĞLU*
Erdem ÖZKARA*

Giriş

Adli tıp yasal makamların karşılaştıkları tıbbi sorunların aydınlatılması ile uğraşmaktadır. Daha geniş tanımlamak gerekirse; “*Adli Tıp*”, kriminal sorunların aydınlatılması için hukuka bilirkişilik hizmeti veren, multidisipliner bir alandır. Adli tıp ve onunla ilişkili alanları tümüyle kapsayacak tanım ise “*Adli Bilimler*”dir. Adli bilimlerin temel görevi, suça ilişkin verilerin ortaya konmasıdır. Adli bilimlerin kapsamı çok geniştir. Adli tıptan kriminolojiye, adli psikiyatriden adli antropolojiye, tıbbi biyoloji, belge incelemeleri, mühendislik ve daha bir çok alanı kapsayan çok geniş ve multidisipliner bir bilim alanıdır. Adli bilimlerin içinde yer alan her bir alanın da kendine özgü eğitimi ve koşulları söz konusudur.¹

Bu yazıda adaletin hizmetinde yüzyıllardır kullanılan adli belge incelemeciliği genel hatlarıyla tanıtılacaktır.

Adli belge incelemesi, büyük bir bilgi birikimi, deneyim, zaman, dikkat, özen, etik değerlere uygunluk ve ağır sorumluluk gerektiren bir uzmanlık dalıdır.²

Adli bilimler ve belge incelemeleri alanında bazı terimlerin sıklıkla karıştırıldığı bilinmektedir. Bu yüzden aşağıdaki tanımlamalara göz

* Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı.

** Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı.

¹ Yemişçigil, A. / Özkara, E., “Adli Tıp Eğitimi ve Uygulamadaki Etkileri (Bir Anket Çalışması)”, *Klinik Adli Tıp*, 2001, 1(1), s. 37-42; Hancı, İ. H., *Adli Tıp ve Adli Bilimler*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2002, s. 9-21.

² Bafra J., “Elyazısı-İmza ve Belge İncelemede Bilirkişiliğin Önemi ve Nitelikleri Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 2003; 77; 4:887-896.

atmak faydalı olacaktır:

- **Kriminoloji**; suç olgusunun sebeplerini sosyal ve kişisel faktörler açısından inceleyen bir bilim dalıdır.

- **Kriminalistik**; delillerin, gerçeğin ve dolayısıyla suçlunun bulunmasına ve cezalandırılmasına yardım eder. Bu yönüyle suçu önleme ve caydırma vasıtasıdır. Uğraşı alanı adli tıptan daha geniştir. Çünkü konusu tüm suçların nasıl işlendiğini ortaya çıkarmaktır. Suçun işlenme şekli ve kullanılan vasıtalar suçlunun kişiliği ve suçun sebebi hakkında bilgi verir. Bu yönüyle kriminalistik kriminolojiye yardım eden bir bilim dalıdır.³

- **Kaligrafi**; güzel yazı yazma sanatıdır.

- **Grafoloji**; el yazısı ve imzaya bakarak kişinin karakter analizini yapar.

- **Adli Belge İncelemesi**; anlaşmazlık yaratan ve delil niteliği olan her türlü şüpheli doküman incelemesi yapan bir disiplindir.⁴

Belge İnceleme Uzmanı Kimdir?

Belge inceleme uzmanı, belgelerle ilgili gerçeklerin ortaya çıkarılması için çalışma ve araştırma yapma konusunda uzmanlaşmış kişidir. Belge "inceleme uzmanı"nın sadece el yazısı, daktilo yazısı ve printer çıktıları üzerinde uzmanlaşması yeterli değildir aynı zamanda sahtecilik, kağıt ve mürekkep analizi, tahrifatlı belgeler ve belge hazırlanmasında kullanılan tüm teknik cihaz ve yöntemler üzerinde de uzmanlaşması gerekir. Belge inceleme uzmanını sadece belgenin çeşitli unsurlarını tetkik etmek üzere uzmanlaşmış kişi olarak düşünmemek gerekir; bu kişi aynı zamanda elde ettiği bilgileri yorumlayabilmelidir.

³ Soyaslan D., *Kriminoloji*, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2003:28-29; Birincioğlu, İ., "Adli Bilimlerde Bilirkişilik Uygulamaları", Panelist, VI. Adli Bilimler Kongresi, 28 Mayıs 2004, Yıldız Üniversitesi, İstanbul.

⁴ Birincioğlu, İ. / Aşıcıoğlu F. (Editör), *Adli Belge İncelemesi*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2005, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.; Cihangiroğlu, B. (Editör), *Adli Bilimler*, Jandarma Kriminal Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009:283-295.; Birincioğlu, İ., "Adli Belge İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar", Panel-II, 10. *Ulusal Adli Tıp Günleri Paneller ve Poster Sunuları Kitabı*, 2002:39-41.

Bu bilgilerin ilgili makama sunulması yani rapor haline getirilmesi ise ayrıca eğitim gerektiren bir konudur.⁵

Bu Alanda Mesleki Eğitim Dünyada Nasıl? Ülkemizdeki Durum Ne Düzeyde?

Dünyada yazı-imza incelemelerinin özellikle bilirkişiler aracılığı ile yapılmasının temeli XIX. yüzyılın başlarında başlamış ve ikinci yarısında yoğunluk kazanmıştır. Özellikle Amerika'da bu konuda kendisini yetiştirmiş olan Albert S. Osborn, Daniel T. Ames ve William E. Hagan gibi çeşitli meslek gruplarından insanların isimleri XIX. yüzyıl sonlarına doğru mahkeme salonlarında sıkça duyulmaya başlamıştır. Belge inceleme alanında mahkemelere sunulan raporlar arttıkça mahkemeler de konuya oldukça sıcak bakmaya başlamışlardır. İçlerinde mesleği öğretmen olan Albert S. Osborn'un da bulunduğu belge inceleme alanında bilirkişilik yapan farklı mesleklerden insanlar her yıl toplantılar yaparak adli belge incelemesi alanında pek çok konuyu görüşüp karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmuşlardır. Zamanla toplantılarda herkesin bir yazı hazırlayıp sunması ve tartışılması gelenek haline gelmiştir. Albert S. Osborn'un birinci baskısını 1910, ikinci baskısını 1929 da yaptığı "Questioned Documents" alanın en önemli eserlerindedir. Bu grup 1942 yılında ASQDE'yi (American Society of Questioned Document Examiners) kurmuştur. Günümüzde de mevcut kuruluş en geniş uluslararası katılımı olan kuruluştur. Bu derneğin yanında gerek Amerika'da gerekse başta İngiltere ve Kanada olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde dernekler ve resmi laboratuvarlar kurularak söz konusu alan disipline edilmeye çalışılmıştır. Tüm dünyada gerek dernekler ve gerekse resmi laboratuvarlarda eğitim programları uygulanarak ve laboratuvarlarda belirli bir süre çalışma şartı da getirilerek sonunda kişilere sertifikalar verilmektedir. Halen daha konu ile ilgili formel bir eğitimin ne ülkemizde ne de uluslar arası düzeyde verilmediğini biliyoruz. Bugün Amerika'nın tüm eyaletlerinde çok sayıda adli belge inceleme uzmanı devlet ya da eyalet polis laboratuvarlarında istihdam edilmektedir. Ayrıca özel sektörde de iyi yetişmiş belge inceleme uzmanları bulunmaktadır. Amerika'da ikinci önemli kuruluş

⁵ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.; Hilton, O., *Scientific Examination of Questioned Documents*, CRC Press LLC,1993:4-5.

olan ABFDE (*American Board of Forensic Document Examiners*) 1977 yılında kurulmuştur.⁶

İngiltere’de “*Forensic Science Laboratory*”nin 1938-1963 yılları arasında 25 yıl yöneticiliğini yapan Wilson R. Harrison, İngiltere’de adli belge incelemesinin gerçek bir öncüsü olmuştur. 1958 yılında yayımladığı “*Suspect Documents*” adlı kitabı ise halen bu konuda başvuru olan önemli kaynaklardandır.

Özetle Amerika, İngiltere ve Kanada’nın adli belge incelemesinin bir meslek olarak ortaya çıkması ve gelişmesinde önemli katkısı vardır. Diğer ülkelerde de benzer gelişmeler daha sonraki yıllarda yaşanmıştır.

Ülkemizde de benzer süreçler yaşanmış olup, Adli Tabip ve Kimyager olan Celal Tahsin Boran’ın 1949 yılında yayımladığı “*Sahtecilikler ve Gizli Mürekkep, Yazılar ve Arama Yolları*” isimli kitabı bu alanda yayımlanmış ilk kitaptır. 1959 yılında adli tıp uzmanı M. Haretin Arpınar’ın “*Grafoji*” isimli kitabı onu takip etmiştir. 1955 yılında “*Adli Tıp Müessesesi*” içinde “*Fizik Tetkikler Şubesi*” kurulmuştur. Müdürlüğüne ise İtalya’da Pisa Üniversitesi’nde iki yıl balistik ve adli belgeler konusunda eğitim gören adli tıp uzmanı Dr. Hayrettin Dalokay atanmıştır. Dalokay tarafından 1955-1966 yılları arasında yayımlanan “*Adli Tıbbi Expertiz*” dergisinde adli belge incelemesi alanında 15 adet makale yayımlanmıştır.⁷

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de “*Grafoji*” ve “*Adli Belge İncelemeleri*”nin birbirinden kesin sınırlarla ayrılmasında güçlükler yaşanmıştır. Grafoloji; kişilerin yazmış oldukları yazıların incelenmesiyle onların karakterleri ve diğer bazı özellikleri hakkında yorum yapma sanatı olarak özetlenirken, adli belge incelemesi bir yazı-imzanın kim tarafından yazıldığına tespiti, sahteliğin varlığı ve kim tarafından yapıldığına tespiti ile ilgilenmektedir. Hal böyleyken yanlış isimlendirmenin yıllarca kullanılması sonrası hafızalardan silinmesi kolay olmamaktadır. Bu amaçla Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesindeki “*Grafoji Şubesi*”nin adı 2004 yılında “*Adli Belge İnceleme Şubesi*” ola-

⁶ Birinciöğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.; Bafra J., *İmza Yazı ve Adli Belge İncelemeleri*, Ufuk Matbaası, İstanbul 2006, s.15-19.

⁷ Birinciöğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.; Bafra, *İmza Yazı ve Adli Belge İncelemeleri*, s. 15-19.; Morris RN, *Forensic Handwriting Identification*. Academic Press., California, USA, 2000.

rak değiştirilmiş ve yasa ve yönetmeliklerdeki tüm grafoloji terimleri kaldırılmıştır.⁸

2005 yılında İstanbul'da Adli Belge İnceleme Derneği (ABİDER) adı altında bir grup deneyimli belge incelemeci tarafından kurulan dernek bu alanda uyulması gerekli kurallar ve etik değerler bakımından ayrıca eğitim ve sertifikasyon programları uygulaması açısından önemli bir adımdır.⁹

Ülkemizde Emniyet Müdürlüğü bünyesinde ilk olarak 1938 yılında kurulan "*Kriminalistik Laboratuvarı*" bugün 10 ilde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Kayseri, İzmir, İstanbul, Samsun) bulunan "*Kriminal Polis Laboratuvarları*"nın nüvesini oluşturmuştur. Önceleri bu laboratuvarlarda adli belge incelemeleri yapılan şubenin adı "*Grafoloji ve Sahtecilik Şubesi*" iken bilahare "*Adli Belge İnceleme Şubesi*" olarak değiştirilmiştir.

Bugün itibarıyla 4 ilde (Ankara, Aydın, Bursa ve Van) bulunan Jandarma Kriminal Daire Başkanlığı Laboratuvarları ilk olarak Ankara'da 1993 yılında açılmış ve diğerleri de onu takip etmiştir. İlgili şubelerin adı "*Grafoloji ve Sahtecilik Şubesi*" iken bilahare 2005 yılında "*Doküman İnceleme Şubesi*" olarak değiştirilmiştir.

Gerek Emniyet Müdürlüğü ve gerekse Jandarma Genel Komutanlığı kendi uzmanlarını ilgili laboratuvarlarda yetiştirmektedirler. Ancak ne yazık ki bu eğitimler de zaman zaman kısa süreli yurt dışı laboratuvarlara göndermek dışında usta çırak usulünden öteye geçememiştir.¹⁰

Adli Belge İncelemesi Eğitimi

Tüm dünyada adli belge incelemesi alanında verilen eğitimin kalitesi ve uzmanların çalışma yöntemleri uzun yıllar boyunca tartışma konusu olmuştur. Yakın zamana kadar uzmanların bu konuda yaptığı çalışmaların standardı oldukça zayıf olmuştur. Ancak günümüzde teknolojik imkanların gelişmesi, deneyimli uzmanların sayısının art-

⁸ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219; Birincioğlu, "Adli Belge İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar", s. 39-41.

⁹ Bafra, *İmza Yazı ve Adli Belge İncelemeleri*, s. 15-19.

¹⁰ Cihangiroğlu, *a. g. e.*, s. 283-295.

ması ile bu tartışmalar azalmış ve her geçen gün adli belge inceleme uzmanlığı daha fazla kabul gören bir disiplin olmuştur.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; belge incelemeciliği lisanslı bir uzmanlık alanı değildir. Üniversitelerin ve diğer eğitim kurumlarının bu alanda uzmanlık eğitimi ve derecesi veren programları henüz mevcut değildir. Bununla birlikte birçok ülkede herhangi bir derece ve diploma vermeksizin eğitim ve sertifika veren programlar bulunmaktadır. Sertifikasyon programı yürütecek laboratuvarlarda mutlaka deneyimli uzmanların bulunması gerekir. Eğitim alacak kişinin tek başına çalışmadan önce en az iki yıl deneyimli bir uzman yanında sürekli olarak çalışması uygun görülmektedir.¹¹

Birçok ülkede adli bilimler laboratuvarlarının bir alt birimi olarak belge inceleme laboratuvarlarında uzmanlık eğitimi verilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde "*The American Board of Forensic Document Examiners*" sertifikasyon eğitimi veren bir tüzel kişiliktir. Benzer biçimde, İngiltere'de, "*Forensic Science Society*" Avustralya'da ise "*The Australian Society of Forensic Document Examiners*" bu tip bir görev üstlenmiştir.¹²

Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı federal ve eyalet bölgesel kriminal laboratuvarları kendi eğitim programlarını geliştirmişlerdir. Bu programlar temel olarak, minimum iki tercihen üç yıl süreli, usta-çırak ilişkisiyle, deneyimli uzmanların gözetimi altında çalışmaya dayanmaktadır. Eğitim;

- önerilen yerlerde kurslar,
- adli belge inceleme alanındaki literatürlerin üzerinde çalışmalar,
- deneyimli uzmanların kontrolü altında, çeşitli, gerçek adli belgelerle çalışma,
- belge inceleme ile ilgili hukuki prosedür üzerinde çalışma
- yapay belgeler üzerinde egzersiz biçiminde yapılmaktadır.

Eğitimden geçmiş ve uzmanlığını yeni almış kişiler kendi başları-

¹¹ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.; Ellen D., *The Scientific Examination of Documents Methods and Techniques*, Second Edition, Taylor-Francis Ltd, Londra, 1997.

¹² Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.

na kompleks problemleri çözebilecek duruma gelene kadar, birkaç yıl daha deneyimli uzmanların gözetimi altında çalışırlar.¹³

Adli Belge İncelemesinde İstemler (Sorular), Materyaller, İstatistikler, Tanımlar

Adli Belge incelemelerinin ana gövdesini el yazıları ve onun özel bir formu olan imzalar oluşturmaktadır. İstanbul ilinde yapılan bir çalışmada 2002-2004 yıllarında İstanbul'dan Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesine gönderilen 2566 adli belge inceleme dosyasında %19,45'i senet, %17,19'u çek, %10,09'u nüfus cüzdanı, %10,09'u pasaport, ve %4,6 sürücü belgesi inceleme talebi vardır. Aynı çalışmada %51,25 ile en çok sorulan soru imza incelemesidir, %31,10 ile aldatma kabiliyeti ikinci sırada sorulan sorudur. Bu soruları sırasıyla sahtelik bulunup bulunmadığı (%15,16), yazı aidiyeti (%9,59), tahrifat bulunup bulunmadığı (%5,65) takip etmektedir. Bazı dosyalarda birden fazla soru bulunmaktadır.¹⁴

Belgeler üzerinde maddi sahtecilik (silinti, kazıntı, ekleme, çıkarma vs.) veya fikri sahtecilik (anlam ve ifadelerindeki fikri sahtekarlık) yapılabilir, her iki durumda da bilirkişi incelemesine başvurulabilir. Bu inceleme sonucunda belgelerin daha çok hukuki sonuç doğurup doğuramayacakları belirlenmeye çalışılır. Bilirkişiler belgelerin aldatma gücünün var olup olmadığını da belirtebilirler. Bir adli belgede aldatma kabiliyetinden bahsedilebilmesi için sahtecilik suçunun işlenmiş olması gerekmektedir.¹⁵ (Şekil A)

Adli Belge incelemesi alanında gerek ceza gerekse özel hukuk davalarında bilirkişilere incelemeye gönderilen yıllık dosya sayısının ülke genelinde 35-40 bin olduğu tahmin edilmektedir. İncelenen belge sayısının ise yüz binleri aştığı bilinmektedir. Başta senet, çek, mektup, sözleşme, kimlik belgeleri, para vs. gibi sayıca oldukça fazla olan

¹³ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.; Morris, a. g. e.; Levinson J., *Questioned Documents A Lawyer's Handbook*, Academic Pres, Londra, 2001; Saferstein R., *Forensic Science Handbook*, New Jersey:Prentice Hall Regents,1982:674.

¹⁴ Birincioğlu, İ. ve diğerleri, "2002-2004 Yılları Arasında İstanbul İlinden Adli Tıp Kurumu Başkanlığı Fizik İhtisas Dairesi Adli Belge İnceleme Şubesi'ne Gönderilen Dosyaların Değerlendirilmesi, Sözlü Sunum", V. *Adli Bilimler Kongresi Bildiri Özet Kitabı*, Samsun, Eylül 2006.

¹⁵ Saferstein, a. g. e.

Şekil A.

belgeler yanında, “miras taksim mukavelesi”, “düzenleme devir temlik senedi”, hatta “yağ teneke” (teneke üzerindeki yazı, sembol veya işaretlerin sahteliği ve aldatma kabiliyeti yönünden inceleme talep edilebilmektedir), “araba lastik izleri fotoğrafı” vs. gibi nadir rastlanan belgeler de incelemeye gönderilmektedir. Taraflar kabul etmedikleri belgelerde yazı ve imzaları reddettikleri gibi menfaatleri doğrultusunda olan belgelerde ise ısrarla yazı ve imzaların kendilerine ait olduklarını iddia edebilirler.¹⁶

İmzalar

İmzalar üstünde yazılanların bilindiği, kabul edildiği ve onaylandığı sonucunu doğuran ve sahibini alacak, borç ya da taahhüt altına sokan kişisel bir izdir.¹⁷ Bir başka deyişle imza; “sahibini kuşkuyla yer bırakmayacak bir biçimde belirleyen ve bir belgeyi onaylama iradesini kesin olarak belirten ayırt edici ve kişisel el yazması her tür işaret” olarak tanımlanmaktadır.

Orijinal belgeler yanında fotokopi, karbon nüsha, faks çıktısı vs. gibi nüsha belgeler veya kapı, pencere, teneke, taş, tahta gibi üzerinde yazı bulunan bazı taşınmaz malzemeler de ya sökülerek, ya kesilerek ya da hiçbiri yapılamazsa fotoğrafı veya videosu çekilerek incelemeye gönderilmektedir.¹⁸

Bazen avuç içine veya diğer bir vücut bölgesine yazılmış yazılar da inceleme konusu olabilmektedir.¹⁹

¹⁶ Birincioğlu, İ. / Bütün C. / Teke H. Y., (Editörler: Beyaztaş F. Y. / Bütün C.), “Türkiye’de Adli Belge Türleri ve İncelemede Yaşanan Sorunlar”, VII. Anadolu Adli Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabı, Sivas 2009, s. 98-106.; Mc Donald P., *Tire Imprint Evidence*, CRC Pres, Florida, 2000.

¹⁷ Birincioğlu, / Bütün, / Teke, a. g. e., s. 98-106.; Yılmaz, R. / Birincioğlu, İ. / Bütün, C. / Günaydın, U. / Yılmaz, S., “Pul Nakli ile Yapılan İmza Sahteciliği: Olgu Sunumu”, *Adli Tıp Bülteni*, 2004, C. 9, S. 3, s. 91-95.

¹⁸ Birincioğlu / Bütün / Teke, a. g. e., s. 98-106; Akın, S. G., *Adli Grafolojide Sağlıklı Mukayese Belge Temininin Esasları*, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

¹⁹ Kurtaş, Ö. / Birincioğlu, İ. / Uzun M. / Gürsel Ç., “Determination of origin of a suicidal note written onto the palm”, *Forensic Science International*, Vol 136, suppl. 1, p 86, 2003, İstanbul.

Adli imza incelemelerinde genellikle imza olarak nitelendirilemeyecek, düz bir çizgi ya da gelişi güzel şekiller oluşturularak atılan imzalar sıkıntı yaratmakta ve imza incelemelerini olumsuz etkilemektedir.²⁰

Birçok olayda özellikle öldürme, trafik kazaları, hırsızlık, soygun vb. suçların işlenmesinde ulaşım araçları kullanılır. Olay yerlerine gelen ulaşım araçlarının gelişi ve gidiş yollarında tekerlek izlerine sıkça rastlanmaktadır. Bu izlerin gerek kalıplarının alınması ve gerekse fotoğraflanması suretiyle şüpheli izlerle karşılaştırılarak incelenmesi pek çok olayın açığa çıkmasını sağlayacaktır.²¹

Ölümün orijini bazen olay yerinde bulunan bir intihar mektubundaki yazı aidiyetinden belirlenebilmektedir.²²

İnceleme Konusu Belgeler

Ülkemizde belge düzenlenmesinde çoğunlukla bir standardizasyon olmaması nedeniyle belge çeşitliliği tahmin edilemez sayılara ulaşmış olduğu gibi en önemlisi belgeler üzerindeki adli hususların tespitleri de güçleşmiştir. *Sözleşme, tutanak, beyanname, protokol* gibi başlıklar veya taraflarca atılan herhangi bir başlık altında yine genellikle düzenleyenin koyduğu kurallar çerçevesinde düzenlenen belgeler daha sonra yaşanan anlaşmazlıklar veya kişilerin ölmesi durumunda adli olaylara konu olabilmektedir. Gerek kullanılan yazı materyallerinin (kağıt, kalem gibi) belli bir standardı olmaması gerekse düzenlenen belgenin düzenleniş biçimi, baskı teknikleri ve kullanılan mürekkepler bakımından da belli bir standardı olmaması nedeniyle incelemeler esnasında bilirkişiler güçlükle karara varmaktadırlar. Hangi bir kağıt parçası senede dönüştürülebilmekte, daha evvelce izin dilekçesine atılmış bir imzanın üst kısmında kalan boşluktan istifade edilerek pekala başka amaçlı belgeler oluşturulabilmektedir.²³

²⁰ Slyter S. A., *Forensic Signature Examination*, Charles C Thomas Publisher, Springfield, Illinois, USA 1995.

²¹ Kaygısız, M., *Adli Bilimler*, Seçkin Yayıncılık ve Tic. AŞ, Ankara 2005, s. 111-114.; Selçuk, S., *Çek Suçları*, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara 1993, s. 3.

²² Çetin, G / , Birincioğlu, İ. / Kurtas, Ö., "Şüpheli Bir İntihar Olgusunda İntihar Mektubunun Orijin Tespitindeki Önemi: Bir Olgu Sunumu", *Yıllık Adli Tıp Toplantıları 2001 Kitabı*, İstanbul 2001, s. 305-308.

²³ Birincioğlu, Bütün , Teke, a. g. e., s. 98-106.

Kağıt; ağaçtan yapılmış bitkisel bir lifin, kil gibi bir mineral dolurucu, reçine veya keçe gibi bir birleştirici ve sentetik boya maddesi karışımı kullanılarak ince bir tabaka haline getirilmesi olarak tanımlanabilir.²⁴

Senet; bir düşüncenin bir cisim üzerine yazılarak ve aleyhine delil teşkil edecek kişinin imzasını, mührünü veya el yazısı ile yazılmış bir işareti içeren belge olarak tarif edilmektedir.²⁵

İnceleme Teknikleri

El Yazısı Analizi ve Sonuçların Güvenilirliği

Her ne kadar bilişim çağını yaşamakta isek de, el yazısı ve imzanın aidiyetlerinin tespit edilmesi, günümüzde de adli tıp ve adli bilimler içinde hem çok önemli bir yer işgal etmektedir, hem de hala bu konuda çok güçlükler yaşanmaktadır. Yazılı ve imzalı belgeler kullanılmaya devam edildiği sürece de bu konunun önemi devam edecektir.

El yazısından kimlik belirlenmesi, yaygın kişisel karakteristiklerin hem örnek hem de şüpheli (sorgulanan) yazılarda bulunması halinde benzerlik olarak algılanmakta buna karşın zıt ya da farklı özelliklerin bulunması da farklılık olarak yorumlanmaktadır. Yani aslında belge incelemesi; kabul edilen örneklerle kabul edilmeyenlerin karşılaştırılarak benzer ve benzemez unsurların ortaya konması işlemidir.²⁶

Kimliklendirmede yazının bütün unsurları (ki bunlar; harf şekilleri, orantılar, ölçü, eğim, harf ve kelime aralıkları, başlama ve bitirme çizgileri, basınç, kalem hareketleri ve yazı kalitesi, yazının kağıt üzerindeki düzenlenişi, yani çıkıntılar, boşluklar, istif, eklemeler, sıralama ve heceleme, noktalama, üslup ve gramer) dikkate alınmalıdır. "B, T, D, K, k, S, s, Ş, ş, G, g, F, f, Y, y, M, m, N, R" gibi harflerin tanısal değerleri "L, l, I, ı, İ, i, V, v, u, C, c" gibi harflere nazaran oldukça fazladır. Burada harflerde yapılan süsleme çizgileri de tanısal değerleri ar-

²⁴ Cihangiroğlu, a. g. e., s. 283-295.

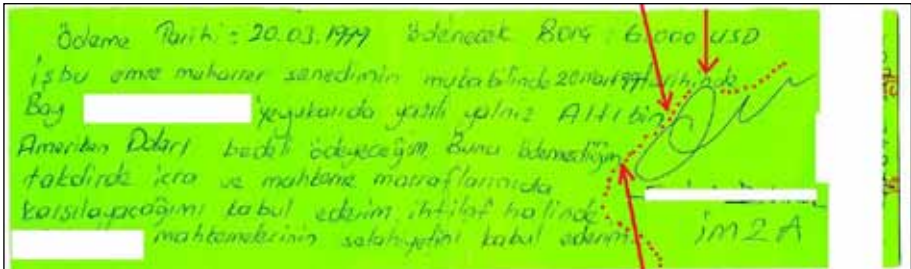
²⁵ Pulaşlı, H., *Kıymetli Evrak Hukuku*, Mimoza Basım Yayım ve Dağıtım AŞ, 4. Baskı, Konya 1997, s. 11.

²⁶ Aşıcıoğlu, F. (Editör), *Adli Bilimlerde El Yazısı ve İmza İncelemeleri*, Öner Matbaacılık, İstanbul 2007, s. 122-147.; Kurtuş, Ö. / Gündoğmuş, Ü. N. / Biçer, Ü. / Başar M. R. / Birincioğlu, İ. / Atalay N. / Alkan N., "Yazı İncelemelerinde Tersim Tarzı Kavramının İrdelenmesi", *Adli Bilimler Dergisi*, 2004, C. 3, S. 4, s. 61-63.

tıran unsurlardır. Örgülenme şekilleri çok farklılıklar içerebildiğinden birkaç harf bile tanı konmasını sağlayabilir. Yurt dışında bazı merkezlerde harflerin ölçeklendirmesi ile yapılan çalışmalar mevcut olmakla birlikte tanısız değeri düşük olan harflerin çoğunlukta olduğu yazılarda sağlıklı neticeler alınamamaktadır. Ölçeklendirmenin ancak; harflerin yukarı ve aşağı uzantıları, harfler ve kelimeler arası mesafelerin ölçülmesi, eğim ölçümü gibi hususlarda tanıda oldukça değeri bulunmaktadır.

Yazı imzalarda esas inceleme öncesinde bir **ön inceleme** yapılmalıdır. Bu işlemle birlikte inceleme konusu belge ile karşılaştırma belgelerinin birbirinden ayrılması, belge asıllarının incelemeye dahil edilmek üzere temin edilmesi, yeterli nitelik ve sayıda karşılaştırma belgelerinin temini, incelemeye dahil edilen bilgi ve belgelerin yetkili makamlarca onaylı olması, adli tahkikat dosyasının incelemeye dahil edilmesi sağlanmalıdır.²⁷

İnceleme-değerlendirmede ise; Etik değerlere uyararak tarafsız şekilde, dürüstlük ve doğruluk ilkelerine uygun, bilimsel kabul gören değerler kullanılarak inceleme yapılması, doğal olan ve olmayan varyasyonların tespiti, karşılaştırma belgelerinin tarihsel sıraya konularak varyasyonların takip edilmesi, incelemeye atfedilen kişilerden başlanması, imzaların tetabuk edip etmemesi, gerçek imza içeren belgelerin diğer yönlerden sahtelik içerip içermemesi, kaçış emarelerinin bulunup bulunmaması, imzaların ters yan konumda atılmış olup olmaması, yazı unsurlarının değerlendirilmesi, imzaların paraf imza olup olmamaları dikkat edilmelidir.²⁸ (Şekil B).

²⁷ Adli Bilimlerde El Yazısı ve İmza İncelemeleri, s. 122-147; Akın, a. g. e.; Birincioğlu, "Adli Bilimlerde Bilirkişilik Uygulamaları".

²⁸ Birincioğlu, "Adli Bilimlerde Bilirkişilik Uygulamaları".

Harflerin yüksekliği, genişliği, açıları ve diğer parametreler ölçülmelidir. Ancak en önemlisi bir harfin kendisi veya benzeri ile karşılaştırılmasıdır. "a" harfi "a" harfleri ile, "b" harfi "b" harfleri ile karşılaştırılmalıdır. "a" harfi "A" ile veya "e" harfi "E" ile karşılaştırılmaz. Ancak zorunluluk durumunda örneğin "h" harfi "k" harfi ile karşılaştırılabilir. Harfler birebir karşılaştırıldıktan sonra diğer unsurlar gözden geçirilmelidir. Boyut, eğim, noktalama işaretleri, harfler ve kelimeler arası mesafe, harfler arası bağlantılar, yapılan şekil ve çizgiler, sayfa kenarlarında bırakılan boşluklar, kalem basısı (fulaj), örgüler, ilişkiler, eğim, kalem kaldırmalar, mürekkep kalıntıları, kalem duraksamaları, köşelenmeler ve diğer tüm tanı unsurları değerlendirilmelidir. (Şekil C).

15:26 28.05.2003 Lights=Side, Longpass=LP, Bandpass=OFF, Mag=81905,00
Integration=OFF, Gain=Auto, Brightness=40, Contrast=54

Sürekli olarak karşılaştırma amaçlı alınan örneklerde harflerin farklı şekillerde yapılma gayreti, zayıf kalitede çizgiler, durağanlık, farklı kalem çentik veya kalıntıları, tamamlama arazları, farklı kalem bası izlerinin doldurulması sahtelik unsurları olarak değerlendirilmelidir. (Şekil D)

Esas incelemeye geçmeden önce karşılaştırma belgelerinin tümü gözden geçirilmeli ve benzerlikler ve farklılıkları saptanmalıdır. Burada belirlenecek olan iki temel husus vardır: Karakteristikler ve varyasyonlar (doğal ve doğal olmayan). **Karakteristikler;** harflerin şekilleri, harf kombinasyonları, temel hareketler (kemer, taç, aç, bombelik), çizgi kalitesi, bası özellikleri, eğim, gölgeleme oranları (yüksek, düşük), kişisel hareketler, kenar çizgisi, sık kullanılan kelimeler, özel işaretler, özel semboller ve çizgiler, hız v.s., **varyasyonlar;** harflerin yapılanma metodları, kalem hareketlerinin belirlenmesi, mürekkep çizgileri ve içindeki boşluklar (**Şekil E**), harflerin kendi içindeki orantıları, kelimeler içindeki farklı harflerin orantıları, rakamlar, bağlantılı yazı, kişisel farklılıklar, kelimelerin varyasyonları, karışık el yazısı, imza, kağıdın kullanımı, mizanpaj, yazarın kendi içindeki varyasyonları, aynı yazar tarafından kullanılan farklı form harfler, heceleme ve imla hataları.

Her harfin yapılanması, örgülenme şekilleri dikkatle saptanmalıdır (**Şekil F**). Zira ilk bakışta harfin şekli (bombeliği, yüksekliği, geniş-

liği, orantısı, eğimi, diğer harflere olan bağlantısı vs.) benzetilebilir ancak burada çok önemli olan birkaç husus dikkatle değerlendirilmelidir: başlangıç noktası, hareket yönü, kalem kaldırma sayısı (harfin kaç

harekette tamamlandı), akışkanlığı vs. gibi.²⁹

Genel olarak tüm dünyada el yazısı dendiğinde içerisinde imzanın da varlığı kabul edilmektedir. Zira imza da bir el yazısı formudur. İmzalar bazen az ya da çok yazı karakteri içermekte, bazen sadece grama ve çizgilerden oluşmakta birçok kez ise her ikisinin karışımından oluşmaktadırlar. Bunların dışında “paraf” olarak isimlendirilen oldukça basitleştirilmiş imzalar da bulunabilmektedir. (Şekil G) İmzaların

NCAN ERLİĞİ TER TAŞDEMİR ye İhansı No: 64-65 23 06 85 23 50 22 NCAN	İMZA BEYANNAMESİ		
	Aşağıya örneği konulan tatbik imzayı resmi dairelerinde, müesseselerinde, hakiki ve şahıslarla, bilumum Bankalarda yapılacak her türlü işlemlerde kullanacağını, imzanın beni her bakımdan sorumlu kılacağını beyan eder, onaylanmasını dilerim.		
	ADI VE SOYADI :	H [] P []	[] köyü Kelkit GUMUŞHANE
	İMZA	İMZA	İMZA

önemi onların hukuki üstünlüklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bir belgede bulunan imzanın o belgeyi tasdik anlamı taşımasına rağmen aynı belgede kişinin sadece el yazısının bulunması onu yükümlülük altına sokmayabilir. İnsanlar başka kişilere ait belgelere bir takım yazılar yazabilirler. Ancak sorumlu olan şahıs o bilgileri onayladığını imza atarak belirten şahıstır.³⁰

Yazı öğrenmesi, deneme yanılma yerine iradeli kazanma usulüyle gerçekleşir. İradeli kazanmanın en yalın şekli algılanan örneğin taklididir. Tekrarlananlar arttıkça yavaş yavaş başta proste olan iradi tasarlama, hareket şeması, zihinsel model gibi tasavvurlar ve zih-

²⁹ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219; Birincioğlu, “Adli Bilimlerde Bilirkişilik Uygulamaları”.

³⁰ *Adli Bilimlerde El Yazısı ve İmza İncelemeleri*, s. 122-147

ni kontrol kaybolmaya başlar, bunun yerini uyarılara karşı mekaniksel karşılıklar alır. Bu alışkanlığın, bir çeşit otomatizmin oluşması hadisesidir.³¹

El yazısını etkileyen faktörler çevresel ve içsel faktörler olarak iki ana grupta toplanabilirler. Bir el yazısının karakteristik şeklini alması; öğrenildiği yazı sistemine, okula, öğretmene, mesleğe, yere ve zamana, yazarın kişisel ve kültürel yetenek ve becerisine bağlı olup çok çeşitli fiziksel ve ruhsal farklılık ve etkenlerle (yazı materyalleri, yazıldığı yer, çeşitli hastalıklar, bazı ilaçlar veya alkol uyuşturucu kullanılması, yaşlılık, el veya koldaki ortopedik özürlü gibi) değişebileceği gibi zamanla da farklılıklar gösterebilmektedir. (Şekil H) Yazılarda farklılaşmaya yol açabilecek etkenlerin ve değişikliklerin bilinmesi belge inceleme uzmanları için önemlidir.³²

³¹ Kurtaş, Ö. / Gündoğmuş, Ü. N. / Biçer, Ü. / Birincioğlu, İ. / Alkan, N., "Yazı İncelemelerinde İşleklik Derecesi Kavramının İrdelenmesi", *Adli Bilimler Dergisi*, 2004, C. 3, S. 4, s. 61-63.

³² Birincioğlu, İ. / Kurtaş, Ö. / Çakır, İ. / Turan, N., "El Yazısı İncelemelerinde Fulaj Kavramı", 6. *Anadolu Adli Bilimler Kongresi 6-9 Eylül 2007 Manisa Sözel ve Poster Bildiriler Kitabı*, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, Manisa 2007, s. 125-129.; Alkan, N. / Baddal, R. / Birincioğlu, İ. / Boran, T. / Uzun, M., "Alkol Alımına Bağlı El Yazısı Değişiklikleri: Deneysel Bir Çalışma", *Yıllık Adli Tıp Toplantıları 2002 Kitabı*, s. 179-184.; Akın, a. g. e.; Aşıcıoğlu, F. / Turan, N., "Handwriting changes under the effect of alcohol", *Forensic Science International*, Vol. 132, Number: 3, 2003:201-210.;

El yazısı ve imzalarda kişiden kişiye oluşan farklılaşmalar ile kişinin kendisinde değişikliğe neden olan durumların nasıl bir farklılaşmaya sebep olduğunun bilinmesi inceleme uzmanları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle karşılaştırmaya esas alınan örnekleri hem çok sayıda olması hem de geniş bir zaman dilimine yayılmış olması gerekmektedir. Bu amaçla inceleme konusu belge düzenleme tarihinden önce ve sonra değişik amaçlarla çok miktarda atılmış imza ve yazılmış yazıların değerlendirmeye alınması doğru sonuca ulaşmak için gereklidir.³³

Alkolün el yazısı üzerine etkilerinin araştırıldığı deneysel çalışmalarda; gelişigüzel özensiz ve düzensiz yazma eğilimi, daha geniş ve büyük harf kullanımı, harf formlarında bozulmalar, harf boyutlarında orantısızlıklar, daha basınçlı yazma, yazı hızında azalma, yazı meyilinde yukarıya ya da aşağıya doğru değişme, hatalı harf bağlantıları, harf hataları, kopyalanan metinlerde kelime veya satır atlama lar, yazı okunaklılığında azalma ve hatta ilerleyici bozulma, titrek yazı gibi özellikler saptanmaktadır. O nedenle yazıların yazılış şartlarının bilinmesi sağlıklı sonuca ulaşmada önem arz etmektedir.³⁴

Yaşlanmanın el yazıları üzerinde meydana getirdiği değişikliklerin araştırıldığı bir çalışmada; yaşlanma ile birlikte yazının dikey ve yatay hatlarının bozulduğu, yazı ve imza boyutunun arttığı, yazı hızının azaldığı, harfler arası mesafenin arttığı, okunaklılığın anlamlı derecede bozulduğu, kopyalama hatalarının arttığı ve imla uyumunun kötüye gittiği saptanmıştır.³⁵

Adli belge incelemesinde bazı prensipler kural haline gelmiştir. Örneğin varsa veya temin edilebiliyorsa inceleme konusu belgelerin asıllarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Fotokopi veya suret belgelerde hız, işleklilik derecesi ve bası derecesi (fulaj) gibi bazı önemli tanı unsurları değerlendirilemeyecektir.³⁶

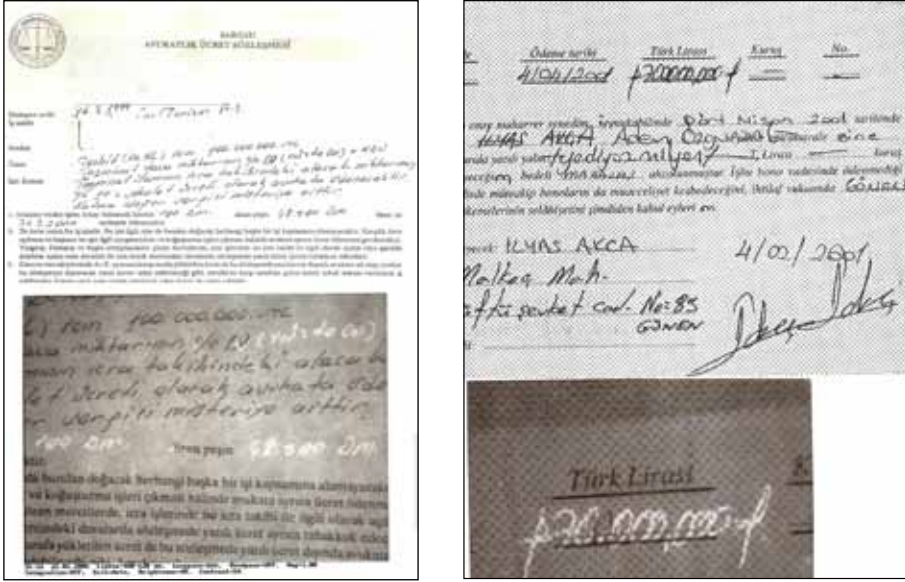
Alkan, N., *Yaşlanmaya Bağlı Yazı ve İmza Değişiklikleri*, İ. Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, İstanbul 1996.

³³ Birinciöğlü, İ./ Uzun, M. / Alkan, N. / Kurtaş, Ö., "Handwriting changes duo to Alzheimer Disease: A case report", *Forensic Science International*, Vol 136, suppl. 1, p 78, 2003 İstanbul.

³⁴ Aşıcıoğlü, Turan, a. g. e., s. 201-210.

³⁵ Alkan, a. g. e.

³⁶ *Adli Bilimlerde El Yazısı ve İmza İncelemeleri*, s. 122-147

Şekil 1, J

Aynı içerikli yazıların veya yazarın imzasının kendisi tarafından tekrar tekrar yazılmaları halinde binlerce kez yazılsa veya imza atılsa bile tetabuk etmeleri (üst üste çakışmaları) mümkün görülmemektedir.³⁷

Adli Belge İnceleme Laboratuvarında aşağıdaki temel malzemeler bulunmalıdır:

- Gün ışığı dahil olmak üzere iyi bir aydınlatma kaynağı,
- x5'ten x40'a kadar büyütme imkan veren mikroskop (*stereomicroscopy*),
- Kızılötesi (*infrared*), UV (*morötesi*), ışık kaynakları,
- Doğru ölçüm için hatve cetveli,
- Elektrostatik Tespit Cihazı (*Electrostatic Detection Apparatus-ESDA*),

³⁷ Birinciöğlü, İ. / Kurtaş, Ö. / Çakır, İ. / Toprak, S., "El Yazısı İncelemelerinde Hız Kavramı", 6. Anadolu Adli Bilimler Kongresi 6-9 Eylül 2007 Manisa Sözel ve Poster Bildiriler Kitabı, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, Manisa 2007, s. 121-124.

- Eğik (Yatay) ışık kaynağı,
- Görsel sonuçları kaydetmek için fotoğraflama sistemleri

Bazı laboratuvarlarda yukarıda sayılan özellikleri içinde barındıran ve halen ülkemizde ve diğer ülkelerde kullanılan Video Spectral Comparator ana adı altında çeşitli marka ve modellerde cihazlar kullanılmaktadır. Bu cihazların bazı bilgisayar programları aracılığı ile daha işler hale getirildiği kayıt ve depolama işlemlerinin de bu sayede yapılabildiği bilinmektedir.³⁸ (Şekil İ, J)

İmza Sahtecilikleri ve İnceleme Sonuçlarının Güvenilirliği

El yazısında olduğu gibi imza da şahısların kimliğini tespiti yarayan önemli bir delildir. Ancak bazı fiziksel deliller (Ör: parmak izi) gibi tek ve benzemez özellikte olmaması yanında değişmez ve değiştirilemez de değildir. Bir imzanın sahteliğinin tespit edilmesi hem özel hukuk yönünden (borçlu-alacaklı-şahit ve borç miktarının belirlenmesi) hem de ceza hukuku yönünden (suçluların tespiti ve cezalandırılması) gereklidir. Bu gerekliliğin en uygun şekilde ve en hızlı biçimde gerçekleşmesi şarttır.³⁹

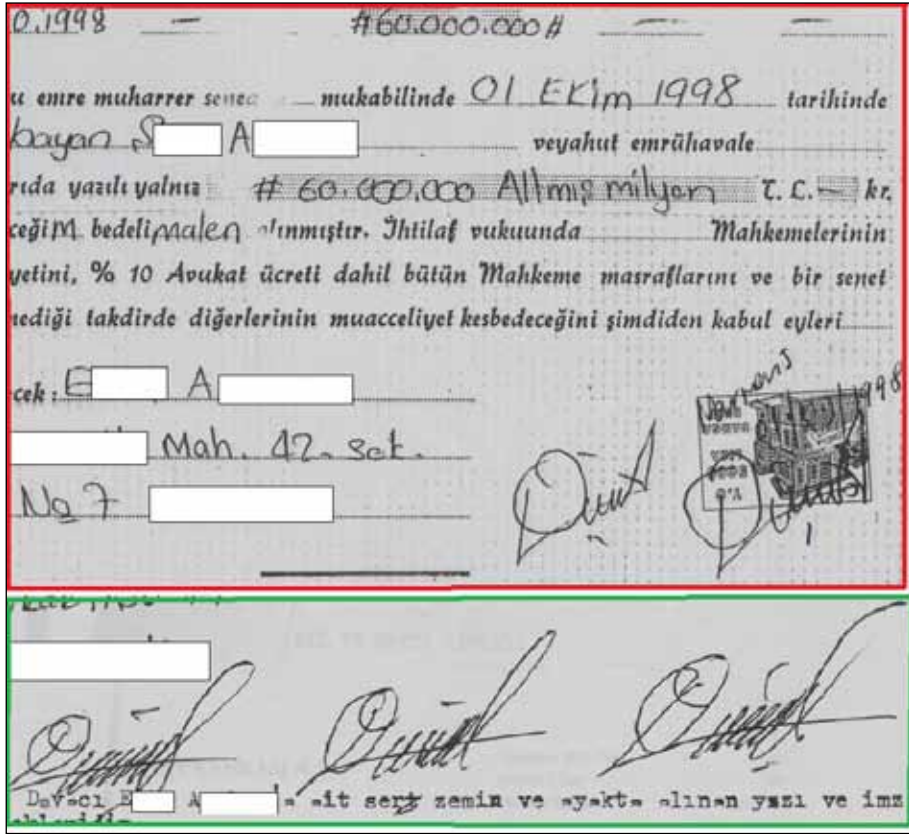
Bakarak taklit yöntemi ile yapılan imza sahtecilikleri sıklıkla rastlanılan sahtecilik türlerindedir. Bu tür sahte imzalarda durağanlık, farklı yerlerde duraksamalar, kalem basısının imzanın tamamında eşit baskıda olması, aşırı kalem kaldırmalar titretilmeler rastlanan arazlardandır.⁴⁰ (Şekil K)

Yanlış pozitif sonuçlarda haksız yere kişiler zan altında kalabilirler. Burada temel sorun sahtekarlar tarafından profesyonelce yapılan taklitlerin incelemeciler tarafından anlaşılabilmesidir. Bu durum genellikle yetersiz değerlendirme yanında karşılaştırma olarak kullanılan imza ve yazılardaki varyasyonların çokluğunun sahtekarların yaptığı hataları maskeleyişinden kaynaklanmaktadır. İnceleme ve karşılaştırma belgelerinde sıklıkla rastlanan genel benzerliklerin çokluğu

³⁸ Adli Bilimlerde El Yazısı ve İmza İncelemeleri, s. 122-147; Cihangiroğlu, a. g. e., s. 283-295.

³⁹ Birinciöğlü / Kurtaş / Çakır / Turan / Toprak, "El Yazısı İncelemelerinde Hız Kavramı", s. 121-124.

⁴⁰ Birinciöğlü, Adli Belge İncelemesi, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.

Şekil K

ve inceleme yapılacak kişilerin sınırlandırılması da bu hatanın oluşmasını kolaylaştıran sebeplerdendir.

İstemli olarak değiştirilen imzalarda bazı kalıcı unsurların tespiti ile aidiyet saptanabilmektedir. Yapılan bir çalışmada yeterli bilgi, beceri ve deneyim sahibi yazı inceleme uzmanları tarafından, büyük dikkat, özen ve zaman sarf edilerek yapılacak bir inceleme neticesinde isteyerek değiştirilmiş bir yazının yazarının belirlenmesinin mümkün olduğu sonucuna varılmıştır.⁴¹

⁴¹ Slyter, a. g. e.; Kandemir K., "İstemli Olarak Değiştirilen İmzalardaki Kalıcı Unsurlar", İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001; Bafra J., "El Yazısı İncelemelerinde Kişisel Yazı Unsurlarının İsteyerek Değiştirilmesi Problemi ve Kimlik Belirlenmesi", İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1995.

Şüpheli İmzalar 6 Grupta Tanımlanabilir

1. Belgedeki imzanın ismine atfen atılı olduğu kişinin orijinal imzasını kopya veya taklit çabası gösterilmeden (veya atfedilen kişinin imzası hiç bilinmeden veya görülmeden) rastgele atılmış sahte imzalar.

2. Hayali şahıslar adına atılmış sahte imzalar.

3. Orijinal bir imzayı kopyalamak suretiyle atılmış sahte imzalar (belge, orijinal imzayı taşıyan belgenin üzerine veya altına konmak suretiyle orijinal imza takip edilerek atılırlar).

4. Defalarca deneme yapıldıktan sonra orijinal örnek imza taklit edilerek farklı kişiler tarafından serbest elle atılmış sahte imzalar (serbest taklit-freehand simulation).

5. Şahsın kasıtlı olarak farklı tarzda veya orijinal imzasını bozarak atmış olduğu imzalar.

6. Hile ile elde edilmiş gerçek imzalar (pul nakli ile yapılan imza sahteciliği, orijinal imzaların üzerlerindeki boşluklardan istifade edilerek başka belgeye dönüştürme gibi-burada imzalar orijinal olsalar bile belgeyi tasdik mahiyetinde atılmamış imzalardır). **(Şekil L)**

Serbest taklit yöntemi ile oluşturulan imza sahteciliği; sahteci açısından en zor aynı zamanda incelemeci açısından ortaya çıkartılması en güç olan sahtecilik tipidir. Bu tip bir sahteciliği yapabilmek için sahtekar günlerce, hatta bazen haftalarca imza atma antrenmanları yapmaktadır. Bu tip imzalar oldukça seri, hızlı ve akışkandır. Titreklilikler, tereddütler, kalem kaldırma ve mürekkep birikimleri gibi arazlar içermezler.

Matbaa basımı belgelerin (nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, bilet, diploma, para vs.) sahteciliklerinde; matbu yazılardaki baskı kalitesi, kağıt evsafı, mürekkep renk tonu ile birlikte içerdiği yazı, imza, mühür, kaşe, pul gibi ilave unsurlarla birlikte değerlendirilerek varsa orijinal örnekleri ile karşılaştırılmaktadır.⁴² **(Şekil M)**.

⁴² Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219; Yılmaz / Birincioğlu / Bütün / Günaydın / Yılmaz , a. g. e., s. 91-95.

— Beşkarlığın

Ulusal sınırların mahiyetinde
15 Aralık 1994 tarihinde
80 an 124 hükmünde değişiklik
gözetilmiştir. 15.6.2004

Hüsnü Uluçmer
Akif Karıncıoğlu
Selim Zorlu
A. Özgür

İsmail Birincioglu
Tarih: 15.6.2004
Adres: 23 Nispetiye, 19.9.2004
E-posta: ismailbirincioglu@ictp.gov.tr
Telefon: 0312 222 2222

Şekil L

ORJİNAL NÜFUS CÜZDANI

SAHTE NÜFUS CÜZDANI

Şekil M

Islak İmza Kavramı

Islak imza tabiri genelde halk arasında kabul gören bir terim olmakla birlikte anlamı; gerçek imza (*genuine signature*) veya orijinal imza ile eşdeğerdir. Biraz daha açmak gerekirse mürekkep, boya gibi yazı oluşturan kimyasal maddenin kalem veya benzeri bir materyal ile kağıt veya herhangi bir yüzeye bizzat kişi tarafından kendisini tanımlayan çizgi veya şekillerin aktarılması ile oluşan izlerdir. Bu izler hemen kısa bir müddet önce atılmış olabileceği gibi yıllar önce de atılmış olabilirler, ancak fotokopi, faks, printer vs. gibi teknolojik cihazlarla veya makinelerle oluşturulmuş kopya örnekler değil asıldır. Islak imza makineleri ile oluşturulan imzalar orijinal (asıl, gerçek) imza ruhunu veremezler. Makine ile oluşturuldukları için basmakalıptırlar. Aynı imzadan sayısız çakışan örnek oluşturulabilir. Ancak bu imzalar da fulaj farklılıkları, kalem kaldırma, durağanlaşma veya hızlanma, kişisel varyasyonlar, eğimdeki farklılaşmalar, alana göre imza boyutundaki küçülme ve büyümeler oluşturulamazlar. Islak imza makineleri bir nevi yüksekte genel hatları ile resmedilen bir imzanın ince detayları olmaksızın yazı materyali üzerine aktarılmasına yarar.⁴³

⁴³ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219; *Adli Bilimlerde El Yazısı ve İmza İncelemeleri*, s. 122-147.; Cihangiroğlu, *a. g. e.*, s. 283-295.

Belgelerin Yaşının Saptanması

Bazen bir belgenin düzenlenme tarihi, imza ya da yazıların yazılış tarihleri de uzmanlardan talep edilebilmektedir. Bu konudaki araştırmalar devam etmekle birlikte hala belge incelemeciler tarafından tam olarak kabul gören bir tespit yöntemi bulunmamaktadır. Uzmanlar belgenin düzenlendiği kağıdın evsafından yazıyı yazmakta kullanılan mürekkebin içeriğine, belge üzerinde yer alan kaşe, mühür, pul gibi ilişik materyallerin içerik ve özelliklerine varıncaya kadar bir çok unsurunu sonuca ulaşabilmekte aracı olarak kullanmışlardır. Belirlenmesi istenen zaman dilimi olaydan olaya değişmektedir. Bazen birkaç günlük bir süre davanın çözümünde önemli iken bazen çok uzun zaman aralığında sonuç vermek yeterli olmaktadır. Bu konuda değişik fiziksel ve kimyasal teknikler kullanılmakla birlikte sıklıkla birçok yöntemden bir arada yararlanılır ve bu yöntemlerin birbirini teyit etmesi beklenir. Ancak yinede çoğu kez elde edilen deliller son derece kısıtlıdır. Belgenin düzenlendiği iddia edilen tarihin dışlanması sıklıkla ulaşılabilen en iyi sonuçtur. Örneğin, 25.05.1961 keşide tarihli bir senedin pul üzerine rastlayan keşideci imzasının bulunduğu pulun bu tarihten sonra (1985' de) tedavüle çıktığının bilinmesi inceleme konusu senedin 1961 yılında düzenlenmeyip, 1985 yılında veya daha sonra keşide edildiğinin ispatıdır. Belgenin yazıldığı kağıdın lif yapısı, kaplama ya da parlaklık için kağıt hamuruna eklenen bazı maddeler, belgenin hazırlanış tarihi ile ilgili bilgi verebilmektedir. Kağıdın hamurajında tanyum dioksit saptanması sureti ile asırlık bir belge olduğu sanılan Vinland Haritasının aslında oldukça yeni tarihli bir belge olduğu ispatlanmıştır. Kağıdın ısı, ışık, nem gibi dış etmenlerden dolayı göstereceği değişimin kesin kriterlerle belirlenmesi mümkün olmamakla birlikte bazen adli tahkikatla desteklenmek koşulu ile ihtimali sonuçlar verilebilir. Deneyimli bir adli belge inceleme uzmanı eski belge görünümü vermek üzere olumsuz koşullara tabi tutulmuş bir belge ile uzun zaman içerisinde doğal yollardan bu görünümü almış bir belgeyi (fersudeleşme) ayırt edebilir.⁴⁴

⁴⁴ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219; Cihangiroğlu, *a. g. e.*, s. 283-295.

Dreyfus Mektupları

Başlaması, bitişi ve yankıları 30 yılı aşkın süreyle Fransa ve hatta tüm Avrupa'da yankı uyandıran *Dreyfus Mektupları* bu konudaki en çarpıcı örnektir: Olay Fransız Haber Alma Servisi'ne, Alman Askeri Ataşesi Von Schwartzkoppen'e bazı gizli askeri belgelerin gönderildiğini haber veren imzasız bir mektubun gönderilmesi ile başlar. Yapılan hızlı soruşturmada belgelerin; biri topçu kuvvetiyle, ikincisi örtme kuvvetiyle ilgili, diğeri de Madagaskar konusundaki notları içeren toplam 3 adet belge olduğu ortaya çıkarılır. 7 Kasım 1894 de görevlendirilen 5 yazı uzmanı bilirkişiden ikisinin karşı görüş bildirmesine rağmen üçü yazıların Yüzbaşı Dreyfus'a ait olduğuna karar verir. Yahudi kökenli bir Fransız olan Dreyfus tutuklanır ve hapsedilir. Fransa'nın pek çok gazetesinde hakkında yazılan yazılarda vatan haini ilan edilir. Sahip olduğu tüm ünvanlar ve devlet nişanı geri alınır. Yahudi düşmanlığını körükleyici şiddetli bir kampanya başlamıştır. Ünlü yazar Emile Zola; Dreyfus'un haksız yere mahkûm edildiğine ve bunun kökeninde Yahudi düşmanlığı ve Fransız militarizminin yattığına inanmıştır. Bu inancın ışığı altında, Cumhurbaşkanlığı da dahil olmak üzere tüm resmi organ ve sorumlu kişileri karşısına alan mütahiş bir kampanyaya girişir. Emile Zola, *L'Aurore Gazetesi*'nde Cumhurbaşkanına "Suçluyorum...." hitabıyla başlayan bir açık mektup yayınladı. Ordunun bir kesimini ve yazılar hakkında rapor veren bilirkişileri bu yazıyla suçlayan Emile Zola'ya dava açılır. Yazar bir yıl hapis ve 30.000 frank para cezasına çarptırılır. Dava kamuoyunca benimsenmiş ve yazı amacına ulaşmıştır. Toplumda büyük bir tartışma başlar. Büyük çoğunluk Dreyfus'un karşısında olmasına rağmen bazıları ise onun suçsuz olabileceğini düşünmektedir. Orduda subay olan Esterhazy 18 Temmuz 1899 tarihinde "Matin" gazetesinde mektupları kendisinin yazdığını açıklar. Komutanlarının emri üzerine ve Dreyfus'un ihaneti konusunda onlara maddi delil sağlamak amacıyla bu belgeyi kaleme aldığını belirtir. Dreyfus Davası Fransa'yı 1894'den 1930'lara kadar uğraştırır.⁴⁵

⁴⁵ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219; Huber R. A., Headrick, A. M., "Handwriting Identification Facts and Fundamentals", CRC Press, Florida 1999; Zola, E., *Dreyfus Olayı* (Çev.: Tuncer M.) Yalçın Yayınları, 6. Basım, Ekim 2002, İstanbul.

Hukuki Değerlendirmeler

2525 sayılı ve 1934 tarihli “Soyadı Kanunu”nun 2. maddesinde “Söyleyişte, yazıta, imzada öz ad önde, soyadı sonda kullanılır” denmektedir. 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun 14. maddesinde ise “imza, üzerine borç alan kimsenin el yazısı olmak lazımdır” denilerek imzalanan bir belgede borç alan kimsenin belge üzerinde el yazısının bulunması gerektiği belirtilmektedir.⁴⁶

Belirli bir tarzda doldurulup kullanılmak üzere güvenilen kişilere teslim olunan imzalı ve kısmen veya tamamen boş bir kağıdı amacı dışında farklı bir şekilde dolduran kişiler sahtecilik değil “açığa imzanın kötüye kullanılması” suçunu işlemiş sayılır ve TCK 209. maddesine göre yargılanırlar. Resmi ve özel belgelerde yapılan sahtecilikler TCK 204-208. maddelerinde belirlenmiştir.

Kendileri para olmadığı halde paralara eşit sayılan değerler (çek, senet, hisse senedi, tahvil vs. gibi) TCK’nın 198. maddesi ile belirlenmiştir. Bunlar arasında çekin özel bir yeri vardır. Çek bankaya yatırılan paranın simgesi, bir nevi ikincil para gibi değerlendirilmektedir.⁴⁷

Bilirkişiler raporlarında ne yazarlarsa yazsınlar sonuçta kararları yargıçlar vereceklerdir. HUMK’nın 308 ve 309. maddelerinde ise hakim, bilgi ve belgeleri yeterli görürse kendisinin kanaat belirtebileceği ancak karar veremediği durumlarda bilirkişilere başvurabileceği belirtilmektedir. HUMK’nın 275. maddesi ise hukuki bilgi ile çözümlenebilecek olaylarda bilirkişinin dinlenemeyeceğini söylemektedir.⁴⁸

Sonuç ve Öneriler

Belgelerin düzenlenmesinde şekil, içerik ve şartlardaki sorunlar, taşınma ve saklanma koşulları ve son olarak da inceleme aşamasındaki sorunlar olmak üzere 3 aşamada sorunlar olduğu görülmektedir.

⁴⁶ Birincioğlu / Bütün / Teke, a. g. e., s. 98-106.; Çınar, T. / Birincioğlu, İ. / Uzun, M., “Atfedilen Kişiyeye Ait Olmayıp Sanık Yönünden Aidiyeti Tespit Edilen İmzalar”, *Adli Tıp Dergisi*, 2004, C. 18, S. 1, s. 14-19.

⁴⁷ Meran N., *Yeni Türk Ceza Kanununda Sahtecilik Malvarlığı Bilişim Suçları ile Ekonomi ve Ticaret Alanında Suçlar*, Seçkin Yayıncılık ve Tic. AŞ, Ankara 2005, s. 232-234, 258-291, 292-297; Selçuk, a. g. e., s. 3; Artuk, M. E. / Gökçen, A. / Yenidünya, A. C., *Gereğeli Ceza Kanunları*, Legal Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul 2005, s. 328-335.

⁴⁸ *Bilirkişilik Sempozyumu Kitabı*, 9-10 Kasım, Samsun 2001, s. 36-37, 75.

İncelenmek üzere laboratuvara gönderilen bir belge kendi orijinal durumunda olmalı ve üzerinde yapılacak incelemeye esas teşkil edecek istemin ne olduğu da açık bir şekilde belirtilmelidir. Ülkemizin sosyal, hukuksal ve ekonomik yapıları da dikkate alınarak; gerek şekilsel olarak gerekse içerik bakımından belge standartlarının belirlenmesi ve bunun dışında oluşturulan belgelerin hukuksal geçerliliğinin olmaması bir çözüm yöntemi olarak düşünülebilir.

İmzalar mutlak surette yazı unsuru (harf) içermeli, tercihen yasalarda belirtildiği gibi isim veya soy addan birini veya her ikisini içermeli, bu yapılamıyorsa imza ile birlikte isim soy ad el yazısı ile yazılmalıdır.

Belgeler dış fiziki koşullardan etkilenmeyecek şekilde ambalajlanmalı, usulüne uygun koli yapılmalı ve taşınmalıdır. Belgeler üzerinde çeşitli izlerin bulunabileceği unutulmamalı ve incelemeciler tarafından çıplak elle tutulmamalıdır. Belgelerin üzerleri işaretlenmemeli, parçalara ayrılmamalı, zımbalanmamalı veya bantlanmamalıdır.⁴⁹ (Şekil N, O)

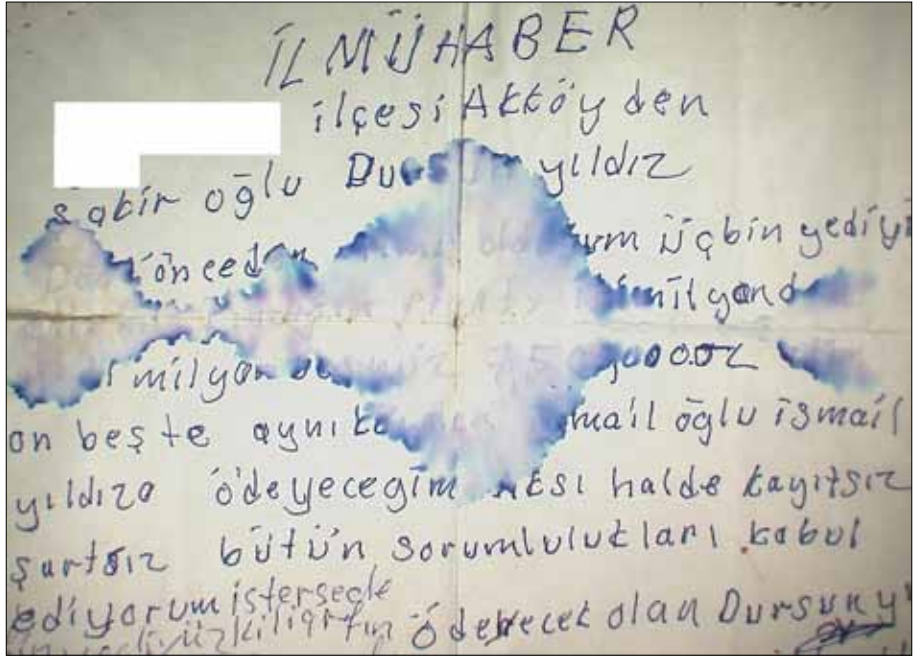
İncelemeler uluslararası bilimsel kabul gören temel ve yöntemlere dayalı yapılmalı, sadece varılan sonucu destekleyen bulgular de-

The image shows a Turkish bank check (Havaile) with the following details:

- Ödeme Günü:** 20.6.2004 (indicated by a red arrow)
- Türk Lirası:** 201000000
- Kuruş:** [Blank]
- No.:** [Blank]
- İşbu emre muhater senedim** mukabilinde tarihinde
- Sayı:** [Blank] veyahut emrühavale
- yukarıda yazılı yalnız** *Attila Kaya Bey* **Kuruş**
- ödeyeceği** Bedeli **10.4.2004** ahz olunmuştur. İşbu bono vadesinde ödenmediği takdirde,
- mülkekip bonolarında müacceliyetle katbedeceğini ihtilaf vukuunda**
- mahkemelerinin selahiyetini şimdiden kabul eyerli**
- İsim:** [Blank]
- Adres:** *Viz. Badli. Hasan muh.*
- Kim:** *82.56 No: 36*
- Vergi Da. No:** *32 6*

Şekil N

⁴⁹ Birincioğlu, *Adli Belge İncelemesi*, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219; *Bilirkişilik Sempozyumu Kitabı*, s. 36-37, 75.

Şekil O

ğil tüm veriler değerlendirilmeli varılan sonuçlar adli mercilerin, ilgililerin ve tarafların anlayacağı dille gerekçelendirilmeli, tanımlanmalı hatta gerekirse görsel materyaller ile pekiştirilmelidir.

Yukarıda bir çok boyutuyla ele alınan adli belge incelemeciliği, adalete son derece yararlı, belli disiplinlerle entegre ve titizlikle çalışmayı gerektiren bir bilim alanıdır. Söz konusu alanın bu özelliklerine uygun konuma getirilmesi adaletin daha sağlıklı işleyişi için de gereklidir.

Son olarak bu alanda sıkça karşılaşılan aynı olgulara ilişkin farklı kararların da azaltılması, tartışmaların giderilmesi için; uzun dönemde ülkemizde adli belge incelemeciliği eğitimi için gerekli altyapı oluşturularak bu alanda dünya standartlarına uygun bir müfredat hazırlanıp uygulamaya konulmalı ve standart eğitim almış uzmanlar yetiştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akın, S.G., Adli Grafolojide Sağlıklı Mukayese Belge Temininin Esasları, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.
- Alkan, N. / Baddal, R. / Birincioğlu, İ. / Boran, T. / Uzun, M., "Alkol Alımına Bağlı El Yazısı Değişiklikleri: Deneysel Bir Çalışma", *Yıllık Adli Tıp Toplantıları 2002 Kitabı*, s. 179-184.
- Alkan, N., Yaşlanmaya Bağlı Yazı ve İmza Değişiklikleri, İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, İstanbul 1996.
- Artuk, M. E. / Gökçen, A. / Yenidünya, A. C., *Gereğeli Ceza Kanunları*, Legal Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul 2005, s. 328-335.
- Aşıcıoğlu, F. (Editör), *Adli Bilimlerde El Yazısı ve İmza İncelemeleri*, Öner Matbaacılık, İstanbul 2007, s. 122-147.
- Aşıcıoğlu, F. / Turan, N., "Handwriting changes under the effect of alcohol", *Forensic Science International*, Vol.132, Number:3, 2003:201-210
- Bafra, J., El Yazısı İncelemelerinde Kişisel Yazı Unsurlarının İsteyerek Değiştirilmesi Problemi ve Kimlik Belirlenmesi, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1995.
- Bafra, J., "Elyazısı-İmza ve Belge İncelemede Bilirkişiliğin Önemi ve Nitelikleri Sorunu", *İstanbul Barosu Dergisi*, 2003;77;4:887-896.
- Bafra, J., *İmza Yazı ve Adli Belge İncelemeleri*, Ufuk Matbaası, İstanbul 2006, s.15-19.
- Bilirkişilik Sempozyumu Kitabı*, 9-10 Kasım, Samsun 2001, s. 36-37, 75.
- Birincioğlu, İ. / Kurtuş, Ö. / Çakır, İ. / Turan, N. / Toprak, S., "El Yazısı İncelemelerinde Hız Kavramı", 6. *Anadolu Adli Bilimler Kongresi 6-9 Eylül 2007 Manisa Sözel ve Poster Bildiriler Kitabı*, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, Manisa 2007, s. 121-124.
- Birincioğlu, İ. ve diğerleri, "2002-2004 Yılları Arasında İstanbul İlinden Adli Tıp Kurumu Başkanlığı Fizik İhtisas Dairesi Adli Belge İnceleme Şubesi'ne Gönderilen Dosyaların Değerlendirilmesi, Sözlü Sunum", *V. Adli Bilimler Kongresi Bildiri Özet Kitabı*, Samsun, Eylül 2006.
- Birincioğlu, İ., "Adli Belge İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar", Panel-II, 10. *Ulusal Adli Tıp Günleri Paneller ve Poster Sunuları Kitabı*, 2002:39-41.

- Birincioğlu, İ., “Adli Bilimlerde Bilirkişilik Uygulamaları”, Panelist, VI. Adli Bilimler Kongresi, 28 Mayıs 2004, Yıldız Üniversitesi, İstanbul.
- Birincioğlu, İ., Aşıcıoğlu, F. (Editör), *Adli Belge İncelemesi*, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul 2005, s. 1-16,49-59, 128-131, 175-219.
- Birincioğlu, İ. / Bütün, C. / Teke, H. Y., (Editörler; Beyaztaş F.Y., Bütün C.), “Türkiye’de Adli Belge Türleri ve İncelemede Yaşanan Sorunlar”, VII. Anadolu Adli Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabı, Sivas 2009, s. 98-106.
- Birincioğlu, İ. / Kurtas, Ö. / Çakır, İ. / Turan, N., “El Yazısı İncelemelerinde Fulaj Kavramı”, 6. Anadolu Adli Bilimler Kongresi 6-9 Eylül 2007 Manisa Sözel ve Poster Bildiriler Kitabı, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, Manisa 2007, s. 125-129.
- Birincioğlu, İ. / Uzun, M. / Alkan, N. / Kurtas, Ö., “Handwriting Changes Duo To Alzheimer Disease: A Case Report”, *Forensic Science International*, Vol 136, suppl. 1, p 78, 2003 İstanbul.
- Çetin, G. / Birincioğlu, İ. / Kurtas, Ö., “Şüpheli Bir İntihar Olgusunda İntihar Mektubunun Orijin Tespitindeki Önemi: Bir Olgu Sunumu”, *Yıllık Adli Tıp Toplantıları 2001 Kitabı*, İstanbul 2001, s. 305-308.
- Cihangiroğlu, B. (Editör), *Adli Bilimler*, Jandarma Kriminal Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009, s. 283-295.
- Çınar, T. / Birincioğlu, İ. / Uzun, M., “Atfedilen Kişiye Ait Olmayıp Sanık Yönünden Aidiyeti Tespit Edilen İmzalar”, *Adli Tıp Dergisi*, 2004, C. 18, S. 1, s. 14-19.
- Ellen, D., *The Scientific Examination of Documents Methods and Techniques*, Second Edition, Taylor-Francis Ltd, Londra, 1997.
- Hancı, İ. H., *Adli Tıp ve Adli Bilimler*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2002, s. 9-21.
- Hilton, O., *Scientific Examination of Questioned Documents*, CRC Press LLC, 1993:4-5.
- Huber, RA, *Headrick AM, Handwriting Identification Facts and Fundamentals*, CRC Press, Florida, 1999.
- Kandemir, K., İstemli Olarak Değiştirilen İmzalardaki Kalıcı Unsurlar, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.
- Kaygısız, M., *Adli Bilimler*, Seçkin Yayıncılık ve Tic. AŞ., Ankara 2005, s. 111-114.

- Kurtaş, Ö. / Birincioğlu, İ. / Uzun, M. / Gürsel, Ç., "Determination of Origin of A Suicidal Note Written onto The Palm", *Forensic Science International*, Vol 136, suppl. 1, p 86, 2003, İstanbul.
- Kurtaş, Ö. / Gündoğmuş, Ü. N. / Biçer, Ü. / Başar, M. R. / Birincioğlu, İ. / Atalay, N. / Alkan, N., "Yazı İncelemelerinde Tersim Tazı Kavramının İrdelenmesi", *Adli Bilimler Dergisi*, 2004, C. 3, S. 4, s. 61-63.
- Kurtaş, Ö. / Gündoğmuş, Ü. N. / Biçer, Ü. / Birincioğlu, İ. / Alkan, N., "Yazı İncelemelerinde İşleklik Derecesi Kavramının İrdelenmesi", *Adli Bilimler Dergisi*, 2004, C. 3, S. 4, s. 61-63.
- Levinson, J., *Questioned Documents A Lawyer's Handbook*, Academic Press, Londra, 2001.
- Mc Donald, P., *Tire Imprint Evidence*, CRC Press, Florida, 2000.
- Meran, N., *Yeni Türk Ceza Kanununda Sahtecilik Malvarlığı Bilişim Suçları ile Ekonomi ve Ticaret Alanında Suçlar*, Seçkin Yayıncılık ve Tic. AŞ, Ankara 2005, s. 232-234, 258-291, 292-297.
- Morris, R. N., *Forensic Handwriting Identificati*, Academic Press., California, USA, 2000.
- Pulaşlı, H., *Kıymetli Evrak Hukuku*, Mimoza Basım Yayım ve Dağıtım AŞ, 4. Baskı, Konya 1997, s. 11.
- Saferstein, R., *Forensic Science Handbook*, New Jersey:Prentice Hall Regents,1982:674
- Selçuk, S., *Çek Suçları*, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara 1993,s. 3.
- Slyter, S. A., *Forensic Signature Examination*, Charles C Thomas Publisher, Springfield, Illinois, USA. 1995..
- Soyaslan, D., *Kriminoloji*, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2003:28-29
- Yemişçigil, A. / Özkara, E., "Adli Tıp Eğitimi ve Uygulamadaki Etkileri (Bir Anket Çalışması)", *Klinik Adli Tıp*, 2001, 1(1), s. 37-42.
- Yılmaz, R. / Birincioğlu, İ. / Bütün, C. / Günaydın, U. / Yılmaz, S., "Pul Nakli ile Yapılan İmza Sahteciliği: Olgu Sunumu", *Adli Tıp Bülteni*, 2004, C. 9, S. 3, s. 91-95.
- Zola, E., *Dreyfus Olayı*, Çev.: Tuncer, M., Yalçın Yayınları, 6. Basım, Ekim 2002, İstanbul.